

Διδαγμένο κείμενο

Θουκυδίδη Περικλέους Ἐπιτάφιος (41)

«Ξυνελών τε λέγω τήν τε πᾶσαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος παίδευσιν εἶναι καὶ καθ' ἕκαστον δοκεῖν ἂν μοι τὸν αὐτὸν ἄνδρα παρ' ἡμῶν ἐπὶ πλεῖστ' ἂν εἶδη καὶ μετὰ χαρίτων μάλιστ' ἂν εὐτραπέλως τὸ σῶμα αὐταρκες παρέχεσθαι. καὶ ὥς οὐ λόγων ἐν τῷ παρόντι κόμπος τάδε μᾶλλον ἢ ἔργων ἐστὶν ἀλήθεια, αὐτὴ ἡ δύναμις τῆς πόλεως, ἣν ἀπὸ τῶνδε τῶν τρόπων ἐκτησάμεθα, σημαίνει. μόνη γὰρ τῶν νῦν ἀκοῆς κρείσσω ἐς πείραν ἔρχεται, καὶ μόνη οὔτε τῷ πολεμῷ ἐπελθόντι ἀγανάκτησιν ἔχει ὑφ' οἷων κακοπαθεῖ οὔτε τῷ ὑπηκόῳ κατάμεμψιν ὥς οὐχ ὑπ' ἀξίων ἄρχεται. μετὰ μεγάλων δὲ σημείων καὶ οὐ δὴ τοι ἀμάρτυρόν γε τὴν δύναμιν παρασχόμενοι τοῖς τε νῦν καὶ τοῖς ἔπειτα θαυμασθησόμεθα, καὶ οὐδὲν προσδεόμενοι οὔτε Ὀμήρου ἐπαινέτου οὔτε ὅστις ἔπεσι μὲν τὸ αὐτίκα τέρψει, τῶν δ' ἔργων τὴν ὑπόνοιαν ἢ ἀλήθεια βλάψει, ἀλλὰ πᾶσαν μὲν θάλασσαν καὶ γῆν ἐσβατὸν τῇ ἡμετέρᾳ τόλμῃ καταναγκάσαντες γενέσθαι, πανταχοῦ δὲ μνημεῖα κακῶν τε καγαθῶν αἰδία συγκατοικίσαντες. περὶ τοιαύτης οὖν πόλεως οἶδε τε γενναίως δικαιούντες μὴ ἀφαιρεθῆναι αὐτὴν μαχόμενοι ἐτελεύτησαν, καὶ τῶν λειπομένων πάντα τινὰ ἐθέλειν εἰκὸς ὑπὲρ αὐτῆς κάμνειν».

A. Από το κείμενο που σας δίνεται να μεταφράσετε στο τετράδιό σας το απόσπασμα:

«μετὰ μεγάλων δὲ σημείων ... ὑπὲρ αὐτῆς κάμνειν».

Μονάδες 10

B. Να γράψετε στο τετράδιό σας τις απαντήσεις των παρακάτω ερωτήσεων:

B1. Να περιγράψετε τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του Αθηναίου με βάση τα στοιχεία του διδαγμένου κειμένου.

Μονάδες 10

B2. «Πανταχοῦ δὲ μνημεῖα κακῶν τε καγαθῶν αἰδία συγκατοικίσαντες»: Γιατί ο Περικλῆς αναφέρεται ἐδῶ ὅχι μόνο στις επιτυχίες ἀλλὰ και στις αποτυχίες της Αθήνας; **Μονάδες 10**

B3. Να αναλύσετε τη βασική επιφύλαξη που διατυπώνει ο Περικλῆς — στο μεταφρασμένο κείμενο που ακολουθεί — σχετικά με τη δυνατότητα του λόγου να πείσει τους ακροατές και να εκθέσετε το επιχείρημα, με το οποίο παρακάμπτει την επιφύλαξη αὐτή στο παρακάτω απόσπασμα: «ὥς οὐ λόγων ἐν τῷ παρόντι κόμπος τάδε μᾶλλον ἢ ἔργων ἐστὶν ἀλήθεια, αὐτὴ ἡ δύναμις τῆς πόλεως, ἣν ἀπὸ τῶνδε τῶν τρόπων ἐκτησάμεθα, σημαίνει». (κεφ. 41)

Θουκυδίδη Περικλέους Ἐπιτάφιος, (35)

[...] Γιατί εἶναι δύσκολο να μιλήσει κανεὶς μ' επιτυχία, ἐκεῖ που με κόπο εξασφαλίζεται ἡ ἐντύπωση ὅτι λέει τὴν ἀλήθεια. Κι αὐτό, γιατί ὁ ἀκροατὴς που ξέρει καλά τα γεγονότα και τ' ἀκούει μ' ευνοϊκὴ διάθεση, ἴσως θα σχημάτιζε τὴ γνώμη ὅτι

τα λεγόμενα είναι κάπως κατώτερα, σε σύγκριση μ' αυτά που και θέλει ν' ακούει και τα ξέρει καλά· όμως, αυτός που δεν τα γνώρισε, θα σχημάτιζε τη γνώμη πως πρόκειται για υπερβολές, επειδή νιώθει φθόνο, αν τυχόν ακούσει κάτι που ξεπερνά τη δική του δύναμη. Γιατί μόνο ως εκείνο το σημείο ανέχεται ο άνθρωπος ν' ακούει επαίνους που λέγονται για άλλους, ως εκεί που κι ο καθείς πιστεύει ότι είναι ικανός να κατορθώσει κάτι απ' όσα άκουσε· όμως, για καθετί που ξεπερνά τη δύναμή του, κυριεύεται απ' την πρώτη στιγμή από φθόνο, κι έτσι δεν δίνει πίστη.
Μονάδες 10

B4. Ποιοι παράγοντες συνέβαλαν στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του Περικλή;
Μονάδες 10

B5. Να γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις της νέας ελληνικής γλώσσας, απλές ή σύνθετες, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:
παίδευσιν, εὐτραπέλως, κατάμεμψιν, ἐσβατόν, λειπομένων.
Μονάδες 10

Γ. Αδίδακτο κείμενο
Ξενοφώντος Απομνημονεύματα Δ. IV.16.

Αλλὰ μὴν καὶ ὁμόνοιά γε μέγιστόν τε ἀγαθὸν δοκεῖ ταῖς πόλεσιν εἶναι καὶ πλειστάκις ἐν αὐταῖς αἱ τε γερούσιαι καὶ οἱ ἄριστοι ἄνδρες παρακελεύονται τοῖς πολίταις ὁμονοεῖν, καὶ πανταχοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι νόμος κεῖται τοὺς πολίτας ὁμνύναι ὁμονοήσειν, καὶ πανταχοῦ ὁμνύουσι τὸν ὄρκον τοῦτον· οἶμαι δ' ἐγὼ ταῦτα γίνεσθαι οὐχ ὅπως τοὺς αὐτοὺς χοροὺς κρίνωσιν οἱ πολῖται, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς αὐλητὰς ἐπαινῶσιν, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς ποιητὰς αἰρῶνται, οὐδ' ἵνα τοῖς αὐτοῖς ἤδωνται, ἀλλ' ἵνα τοῖς νόμοις πείθωνται. τούτοις γὰρ τῶν πολιτῶν ἐμμενόντων, αἱ πόλεις ἰσχυρόταταί τε καὶ εὐδαιμονέσταται γίνονται· ἄνευ δὲ ὁμονοίας οὐτ' ἂν πόλις εὖ πολιτευθεῖη οὐτ' οἶκος καλῶς οἰκηθεῖη.

Γ1. Να μεταφράσετε στο τετράδιό σας το κείμενο.
Μονάδες 20

Γ2.α. Να μεταφέρετε στο τετράδιό σας τους παρακάτω πίνακες, στα κενά των οποίων θα συμπληρώσετε τους τύπους που ζητούνται. (Η αντωνυμία να γραφεί στο γένος και στον αριθμό που βρίσκεται ο τύπος του κειμένου, που δίνεται).

	Επίρρησημα	
	Θετικός	Συγκριτικός
εὐδαιμονέσταται		

	Αντωνυμία		
	Γενική	Δοτική	Κλητική
τοῦτον			

Μονάδες 5

Γ2.β. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου :

αἰρῶνται: το δεύτερο ενικό πρόσωπο της ευκτικής και της προστακτικής του αορίστου β' στη φωνή που βρίσκεται.

πείθωνται: τον ίδιο τύπο στον παθητικό αόριστο.

ἐμμενόντων: το δεύτερο ενικό πρόσωπο της οριστικής του μέλλοντα και του αορίστου στη φωνή που βρίσκεται.

Μονάδες 5

Γ3.α. Να αναγνωρίσετε συντακτικά τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

ἀγαθόν, εἶναι, ταῦτα, τούτοις, τῶν πολιτῶν.

Μονάδες 5

Γ3.β. «οἱ ἄριστοι ἄνδρες παρακελεύονται τοῖς πολίταις ὁμονοεῖν»:

Να μεταφέρετε τον πλάγιο λόγο σε ευθύ (Μονάδες 2) και να δικαιολογήσετε την απάντησή σας (Μονάδες 3).

Μονάδες 5

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Διδαγμένο κείμενο

A. Μετάφραση

Και αφού παρουσιάσαμε τη δύναμή μας με απτές αποδείξεις και βέβαια όχι χωρίς μάρτυρες, θα γίνουμε αντικείμενο θαυμασμού και από τους σύγχρονους και από τους μεταγενέστερους και χωρίς καθόλου να έχουμε ανάγκη ούτε από έναν Όμηρο για να μας εγκωμιάσει ούτε από κανέναν άλλο που με τα λόγια του θα δώσει μια πρόσκαιρη χαρά, την ιδέα όμως που θα σχηματιστεί (αργότερα) για τα έργα μας η αλήθεια θα βλάψει, αλλά (θα προκαλούμε θαυμασμό), γιατί αναγκάσαμε κάθε θάλασσα και κάθε στεριά να γίνει πέρασμα στην τόλμη μας και στήσαμε παντού μνημεία αιώνια μαζί και για τις συμφορές και για τις νίκες μας. Για μια τέτοια λοιπόν πόλη και τούτοι εδώ, πιστεύοντας ότι ήταν καθήκον τους να μη χαθεί αυτή, πέθαναν πολεμώντας γενναία και από εμάς που μένουμε στη ζωή είναι φυσικό καθένας να θέλει με προθυμία να μοχθεί για χάρη της.

B1. Η συνολική θεώρηση της προσωπικότητας του Αθηναίου πολίτη εμπερικλείεται στη φράση: "καί καθ' ἕκαστον δοκεῖν ἄν μοι τόν ἄνδρα ... τό σῶμα αὐταρκες παρέχεσθαι". Με τη φράση αυτή ο Αθηναίος πολίτης ανάγεται σε διδακτικό πρότυπο ολοκλήρης της Ελλάδας. Ο Περικλής θεωρεί τον κάθε πολίτη χωριστά ολοκληρωμένο και αυτοδύναμο (τό σῶμα αὐταρκες) που στη μονολιθική ικανότητα του Σπαρτιάτη (καλός πολεμιστής και τίποτε άλλο) αντιπαραθέτει την πολυδύναμη επάρκειά του σε διαφορετικούς τομείς δραστηριότητας, πράγμα που γίνεται μάλιστα με ιδιαίτερη καλαισθησία (μετά χαρίτων) και με επιδεξιότητα (εὐτραπέλως). Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της καλώς νοούμενης πολυπραγμοσύνης είναι ο Σόλων που υπήρξε νομοθέτης, ποιητής, στρατηγός, έμπορος, ο Ξενοφώντας που ήταν στρατηγός, ιστορικός, φιλόσοφος, κτηματίας και πολλοί άλλοι. Αξίζει να σημειωθεί ότι εδώ διακρίνονται και οι πρώτες ουμανιστικές αντιλήψεις για την άρτια προσωπικότητα

που κύριο χαρακτηριστικό της είναι η πολύπλευρη δραστηριότητα σε όλους τους τομείς και που φυσικά για το Θουκυδίδη είναι παιδευτικός καρπός της πολιτείας.

B2. Η αναφορά του Περικλή στις αποτυχίες της Αθήνας εκ πρώτης όψεως φαίνεται κάπως παράδοξη και αταίριαστη για έναν εγκωμιαστικό λόγο. Στην ουσία όμως η συναίσθηση των αποτυχιών αποκαλύπτει την ανωτερότητα και τη μοναδικότητα της αθηναϊκής πολιτείας. Για την υστεροφημία ενός μεγάλου λαού η ανάμνηση μεγάλοπνων επιχειρήσεων που απέτυχαν έχει την ίδια σημασία με την ανάμνηση των θριάμβων του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί και το ότι ελληνική πολιτεία τόλμησε να χτυπήσει την περσική δύναμη στη Μέμφη της Αιγύπτου (454 π.Χ.) που, έστω και αν απέτυχε, δείχνει τη δύναμή της, όσο και ο θρίαμβος του Κίμωνα στις όχθες του Ευρυμέδοντα (468 π.Χ.), στην Παμφυλία της Μ. Ασίας.

B3. Στο κεφάλαιο 35, που αποτελεί το προοίμιο του Επιταφίου Λόγου, ο Περικλής διαφοροποιείται από τους υπόλοιπους ρήτορες. Δεν είναι οι νεκροί και τα έργα τους που κάνουν τον ρήτορα να δειλιάζει αλλά οι ακροατές, οι οποίοι χωρίζονται σε "ξυνειδότες" και "άπειρους". Ο Περικλής, λοιπόν, έχει να αντιμετωπίσει όχι τους ηρωικούς νεκρούς με τη δυσπερίγραπτη δόξα τους αλλά τους ακροατές του με τις δυσοικονομητες απαιτήσεις τους. Κάποιοι από αυτούς, οι "ξυνειδότες" γνωρίζουν τα πράγματα και με προκατάληψη αναμένουν εγκώμια αντάξια της ανδρείας των νεκρών και παράλληλα προσδοκούν να ακούσουν λόγια που θα παροτρύνουν τους ίδιους να συνεχίσουν τον πόλεμο. Κάποιοι άλλοι, οι "άπειροι", αυτοί που δε γνωρίζουν, θα ακούσουν με περισσή δυσπιστία τον λόγο αφού ο φθόνος δε θα τους επιτρέψει να αντιληφθούν όσα οι ίδιοι δεν έχουν καταφέρει να πραγματοποιήσουν. Η διάκριση αυτή οδηγεί ορισμένους στο συμπέρασμα πως σ' αυτό το κεφάλαιο μιλά ο Θουκυδίδης και απευθύνεται στο κοινό του 404 π.Χ., στη μεταπολεμική γενιά, η οποία γνώριζε την έκβαση του πολέμου. Είτε όμως πρόκειται για το ακροατήριο του 431 π.Χ. είτε γι αυτό του 404 π.Χ. διατυπώνεται μια βασική επιφύλαξη για την επιτυχία του λόγου, το πώς ο ρήτορας θα ικανοποιήσει την επιθυμία και τις πεποιθήσεις των ακροατών. Η επιφύλαξη αυτή παρακάμπτεται στο κεφάλαιο 41. Ο Περικλής επισημαίνοντας ότι όσα έχει αναφέρει δεν αποτελούν καυχησιολογία για την παρούσα περίπτωση αλλά πραγματική αλήθεια και ότι αυτό το φανερώνει η ίδια η δύναμη της Αθήνας δίνει στο λόγο του αντικειμενική χροιά και τον καθιστά αδιαμφισβήτητο. Κανείς πλέον δεν μπορεί να αμφιβάλλει για τις απτές αποδείξεις που τεκμηριώνουν το μέγεθος της αθηναϊκής πολιτείας.

B4. Σχολικό βιβλίο σελ. 20: «Η πτυχή όμως της λαμπρής από τη Μίλητο»

B5. **παιδευσιν:** παιδεία, εκπαίδευση
εὐτραπέλως: εκτροπή, ανατρεπτικός
κατάμεμψιν: μομφή, άμεμπος
ἐβατόν: πρόσβαση, παράβαση
λειπομένων: ανάληψη, κατάληψη

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Μετάφραση

Αλλά όμως και η ομόνοια βέβαια θεωρείται ότι είναι το πιο σπουδαίο αγαθό για τις πόλεις και τις περισσότερες φορές σ' αυτές και η βουλή των γερόντων και οι καλλίτεροι άνδρες προτρέπουν τους πολίτες να έχουν ομόνοια και παντού στην Ελλάδα έχει θεσπιστεί νόμος οι πολίτες να ορκίζονται ότι θα έχουν ομόνοια, και παντού κάνουν αυτόν τον όρκο. Νομίζω όμως εγώ ότι αυτά γίνονται όχι για να κρίνουν οι πολίτες τους ίδιους χορούς ούτε για να επαινούν τους ίδιους αυλητές ούτε για να προτιμούν τους ίδιους ποιητές ούτε για να ευχαριστιούνται με τα ίδια, αλλά για να υπακούουν στους νόμους. Γιατί, όταν οι πολίτες μένουν σταθεροί σ' αυτούς, οι πόλεις γίνονται οι πιο ισχυρές και οι πιο ευτυχισμένες. Χωρίς όμως την ομόνοια ούτε η πόλη θα πολιτευόταν σωστά ούτε το σπίτι θα διοικούνταν σωστά.

Γ2α.

εὐδαιμονέσταται: (Θετικός): εὐδαιμόνως (Συγκριτικός): εὐδαιμονέστερον
τούτον: Γεν: τούτου Δοτ: τούτω Κλητ: οὗτος

Γ2β. ἔλοιο - ἔλοῦ

πεισθῶσι

εμμενεῖς - ἐνέμεινας

Γ3α. ἀγαθόν: κατηγορούμενο στο "ομόνοια" από το "εἶναι"

εἶναι: ειδικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο "δοκεῖ"

ταῦτα: υποκείμενο στο "γίγνεσθαι"

τούτοις: αντικείμενο στη μετοχή "ἐμμενόντων" (σύνθετη με το ἐν"
αντικείμενο σε πτώση
δοτική)

τῶν πολιτῶν: υποκείμενο στη μετοχή ἐμμενόντων, γενική απόλυτη

Γ3β. Πολῖται, ὁμονοεῖτε

Το τελικό απαρέμφατο με εξάρτηση κελευστικό ρήμα στον ευθύ λόγο γίνεται κύρια πρόταση επιθυμίας. Πιο συγκεκριμένα:

Το ρήμα της πρότασης που έχουμε στον πλάγιο λόγο (παρακελεύονται) είναι κελευστικό και από αυτό εξαρτάται το τελικό απαρέμφατο "ὁμονοεῖν". Γνωρίζουμε από τη θεωρία του συντακτικού ότι στον ευθύ λόγο οι κύριες προτάσεις επιθυμίας γίνονται στον πλάγιο λόγο τελικά απαρέμφατα και εξαρτώνται από κελευστικά ρήματα. Επομένως:

α) αφαιρούμε τη φράση εξάρτησης "οἱ ἄριστοι ἄνδρες ... τοῖς πολίταις"

β) Τρέπουμε το τελικό απαρέμφατο "ὁμονοεῖν" σε ρήμα σε προστακτική ἐγκλιση στον ίδιο χρόνο με το απαρέμφατο.

γ) Στον πλάγιο λόγο το αντικείμενο του ρήματος εξάρτησης (τοῖς πολίταις) γίνεται στον ευθύ λόγο κλητική προσφώνηση ("Πολῖται" ή "ὦ πολῖται").

